

ผู้ต้องหาคือบุคคลประเภทใด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒ (๒) ให้คำนิยามของคำว่า "ผู้ต้องหา" ไว้โดยบัญญัติว่า "ผู้ต้องหา หมายความว่า ความถึงผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด แต่ยังมีไต่ถามฟ้องต่อศาล" การที่บุคคลหนึ่งจะตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหานั้นจะต้องเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาขึ้น ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าเมื่อใดจึงจะถือว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาจะตกเป็นผู้ต้องหา ทั้งนี้เพราะตามบทบัญญัติกฎหมายระบุแต่เพียงว่า "ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด" จึงต้องแปลความหมายคำว่า "ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด" ว่าถูกกล่าวหาอย่างไร และใครเป็นผู้กล่าวหาได้บ้าง ผู้ที่ถูกกล่าวหาจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องรูวาทนถูกกล่าวหาด้วยขอกกล่าวหาใด

จากปัญหาเหล่านี้มีนักกฎหมายให้ความคิดเห็นไว้ ๓ ความเห็น คือ

ฝ่ายที่ ๑ เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตกเป็นผู้ต้องหาได้โดยไม่รู้ตัวเลย เช่น ทั้งนี้โดยการตีความตรงตามคำนิยามว่าเมื่อผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตกเป็นผู้ต้องหาโดยมองข้ามขึ้นไปว่าใครเป็นผู้กล่าวหาและจำเป็นต้องกล่าวหาต่อผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ โดยนับความเห็นนี้ถ้าเจ้าพนักงานสงสัยว่าใครกระทำความผิดก็ หรือผู้เสียหายไปร้องทุกข์ก็ หรือมีผู้กล่าวโทษก็ บุคคลผู้ถูกกล่าวหานั้นก็ตกเป็นผู้ต้องหาแล้ว ทานที่อาชญากรรมนั้นสืบเนื่องมาจากเป็นผู้ต้องหาแล้วก็ได้หากมีใครไปแจ้งความว่าท่านได้กระทำความผิด ฝ่ายที่ ๑ ได้อางคำพิพากษากฎีกาประกอบ คือ ๑๓๔๑/๒๕๐๕ (อัยการสระบุรี โจทก์ นายหนู ไม้มงคล หรือทิวาวงษ์ จำเลย) วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ว่า เมื่อนายโ (ผู้เสียหาย) ไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนกล่าวหาว่าจำเลยบุกรุกที่ดิน ย่อมเห็นได้ว่าจำเลยได้ตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหาตาม ป.ว.อ. มาตรา ๒(๒) แล้ว

ฝ่ายที่ ๒ บิดถ้อหลักปฏิบัติว่าผู้ที่จะถูกสอบสวนในฐานะเป็นผู้ต้องหาได้นั้นจะต้องมีหมายเรียกหรือหมายจับ มาเพื่อทำการสอบสวน และที่ว่า "ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด" นั้นจะต้องกล่าวหาต่อผู้กระทำความผิดนั้นเองโดยต้องแจ้งให้เขาทราบก่อนว่าเขาได้กระทำความผิด และกระทำด้วยเรื่องอะไร ส่วนวิธีแจ้งนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จึงเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องแจ้ง

ใหญ่ของทารกตัวเสียก่อน ดังนั้นเมื่อมีหมายเรียกหรือหมายจับแล้ว ผู้นั้นก็ตกเป็นผู้ต้องหาทันทีที่แจ้ง
ขอหาให้ทราบนั้น

ฝ่ายที่ ๓ เห็นว่าผู้ต้องหา จะต้องถูกเจ้าพนักงานจับกุมเข้ามาในฐานะผู้กระทำความผิด
ความเห็นหลังนี้รู้สึกถอยหลังไปมากหน่อย คือต้องถูกจับก่อนจึงตกเป็นผู้ต้องหา

จากความเห็นของนักกฎหมายทั้งสามฝ่ายนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าความเห็นที่ ๑ เป็น
ความเห็นที่ค่อนข้างจะปรักปรำผู้ถูกกล่าวหามากเกินไป เพราะเพียงมีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ
ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นโดยที่ยังไม่มีหลักฐานที่พอจะถึงสงสัยว่าผู้นั้นกระทำความผิดแล้วจะกล่าวหา
ผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา จึงไม่เป็นการสมควร ผู้นั้นควรที่จะเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหา เมื่อภายหลังที่มีการ
สอบสวนและมีหลักฐานพอสมควรที่จะเชื่อหรือสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นอาจจะเป็นผู้กระทำความผิด
แล้วจึงจะกล่าวหาผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา เพื่อว่าพนักงานสอบสวนจะได้ทำการสอบสวนเพื่อรวบรวม
พยานหลักฐานเพื่อส่งฟ้องต่อไป

ความเห็นที่ ๒ ผู้เขียนเห็นว่าปัญหาการส่งหมายเรียกหรือหมายจับพร้อมทั้งการแจ้งขอหา
ให้แก่อุถูกกล่าวหาอันเป็นเพียงเงื่อนไขที่ความเห็นฝ่ายที่ ๒ ให้ไว้เท่านั้น ซึ่งปกติเมื่อมีผู้มาร้องทุกข์
หรือกล่าวโทษเจ้าพนักงานจะต้องออกหมายเรียกหรือหมายจับเพื่อให้นำผู้ถูกกล่าวหาทำการสอบสวน
ดังนั้นแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะทราบขอหาแล้วก็ตามหาทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผู้ต้องหาไปไม่เพราะยังไม่
ปรากฏพยานหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวหาว่าผู้นั้นกระทำความผิด

ส่วนความเห็นของฝ่ายที่ ๓ ที่ว่าผู้ต้องหาจะต้องถูกเจ้าพนักงานจับกุมเข้ามาในฐานะผู้
กระทำความผิดนั้นตามลักษณะแล้วน่าจะเป็นกรณีความผิดซึ่งหนา เพราะความเห็นของฝ่ายที่ ๓ นี้จะ—

นายอนุนิติ ใจสมุทร. คำอธิบายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยหลักทั่วไป ตลอดถึงการ—
ไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา ๑ - ๑๙๑, หน้า ๘

นายทวี เจริญพิทักษ์, นายอนุนิติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา—
ความอาญา มาตรา ๑ - ๒๖๙, พระนคร: อักษรสาส์น, ๒๕๐๘, หน้า ๗

เชื่อมั่นว่าจะต้องเป็นความคิดที่เกิดขึ้นแน่นอนแล้ว และกระทำโดยผู้ที่ถูกจับมาซึ่ง เป็นความคิดที่ค่อนข้างจะแคบเพราะในบางกรณีบางความคิดผู้ที่ถูกจับเป็นเพียงผู้ถูกสงสัยว่าจะ เป็นผู้กระทำผิดเท่านั้นเองซึ่งฝ่ายที่ ๓ ก็มีได้ให้ความเห็นไว้

การที่บุคคลจะตกเป็นผู้ต้องหา นั้นผู้เขียนมีความเห็นว่าบุคคลนั้นจะต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำผิดเสียก่อนและจากการสืบสวนสอบสวนเบื้องต้นของพนักงานสอบสวนปรากฏว่ามีมูลหรือมีเหตุผลพอที่จะเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นกระทำผิดจริงแล้ว เขาจึงจะกลายเป็นผู้ต้องหา กล่าวคือเมื่อพนักงานสอบสวนได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษหรือการแจ้งความจากบุคคลใดกล่าวหาว่ามีผู้กระทำผิดขึ้น พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสืบสวนเพื่อให้ได้หลักฐานมาประกอบการพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหา นั้นจะเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ การพิจารณาคำกล่าวหา นั้นพนักงานสอบสวนอาจทำได้โดยการศึกษาการสืบสวนหรือสอบสวนหรือจดบันทึกคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาในเบื้องต้นแล้วพิจารณาคำให้การและเหตุผลว่ามี การกระทำผิดจริงหรือไม่ การกระทำนั้นเกิดได้อย่างไร ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำจริงตามที่กล่าวหาหรือไม่ มีประจักษ์พยานหรือผู้เห็นเหตุการณ์ยืนยันหรือไม่หรือตามร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา มีร่องรอยพอที่จะสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำผิด เป็นคน และถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงการกระทำของเขาเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาหรือไม่ (ทั้งนี้เพราะความผิดบางประเภทถือว่าไม่เป็นความผิดเช่น พยายามทำแท้ง เป็นต้น) หรือจากการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากพยานหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งอาจรวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้แสดงพยานหลักฐานหรือให้ข้อเท็จจริง เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตนด้วย จากการศึกษาดังกล่าวของพนักงานสอบสวนถ้าปรากฏหลักฐานหรือมีมูลเพียงพอที่จะเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำผิดแล้วพนักงานสอบสวนจึงควรทำการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาในฐานะผู้ต้องหาตามหน้าที่ต่อไป และในระหว่างที่ยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาอยู่พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาเช่นผู้ต้องหาไม่ได้ เช่นจะควบคุมหรือกักขังไม่ได้ นอกจากนั้นการที่ผู้เขียนเห็นว่าพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนเบื้องต้นเพื่อให้ได้หลักฐานมาอาจว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหา นั้นในฐานะผู้ต้องหาได้ ประโยชน์อีกประการหนึ่งคือเป็นการป้องกันสิทธิเสรีภาพ ความเป็นธรรม และคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่ถูกสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิดอันจะต้องเสียเวลาในการถูกนำตัวมาสอบสวนซึ่งบาง

ครั้งนี้อาจจะคงถูกควบคุมตัว และถ้าภายหลังจากการสอบสวนปรากฏว่าผู้นั้นมิได้กระทำผิดก็ยังไม่
มีมาตรการใด ๆ ที่จะทดแทนผู้บริสุทธิ์นั้น ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าทางแก้สำหรับเรื่องนี้คือการกำหนด
โทษของสงฆ์ทุกคนตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาเสียก่อนดังที่โลกกล่าวไว้แล้ว

จากความคิดเห็นที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะกลายเป็นผู้ต้องหาต่อเมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับคำร้อง
ทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ หรือการแจ้งความ ได้ทำการสอบสวนเบื้องต้นจนปรากฏหลักฐานพอสมควร
หรือมีมูลพอที่จะเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดแล้วผู้นั้นจึงจะกลายเป็นผู้ต้องหา ผู้เขียนมีโอกาส
สนทนากับ พ.ต.อ. สง่า ดวงอัมพร ผกก. ๑ บ. จากการสนทนา พ.ต.อ. สง่า ดวงอัมพร ได้ให้
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่ว่าอะไรที่จะถือว่ามีกรกระทำผิดจริงไว้ว่า สิ่งที่จะถือว่าเป็นมาตรฐาน
ที่จะใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนก็คือคุณสมบัติของพนักงานสอบสวนเอง กล่าวคือตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๔๘ บัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องมียศตำแหน่งเป็นข้าราชการ
ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป ซึ่งโดยนิตินัยย่อมถือว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเป็นหลักประกันเพียงพอในอันที่
จะใช้ดุลพินิจพิจารณาหลักฐานและเหตุผลใดว่าคดีนี้มีมูลควรเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีกระทำความ
ผิดตามขอหาเพียงใด และมาตรฐานอันเป็นเครื่องวัดการใช้ดุลพินิจนั้นพึงอนุมานเอาจากความรู้สึก
นึกคิดของวิญญาณผู้มีความรู้สึกผิดชอบในการนั้น หรือในฐานะที่เป็นพนักงานสอบสวน หากพนักงาน
สอบสวนใดได้ใช้ดุลพินิจวินิจฉัยโดยสุจริตและเป็นธรรมแล้ว การวินิจฉัยของพนักงานสอบสวนย่อม
ไม่ผิดพลาด

นอกจากนี้การพิจารณาข้อกล่าวหาโดยอาศัยหลักฐานและเหตุผลว่าคดีจะมีมูลพอค่าเนินคดี
แก่ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าเป็นกรณีที่มีปัญหาพนักงานสอบสวนก็อาจแสดงความ
บริสุทธิ์โดยเสนอความเห็นหรือหาหรือผู้บังคับบัญชาเป็นลายลักษณ์อักษรเสียก่อนได้

การพิจารณาวาการกล่าวหาใดจะมีมูลในทางอาญาหรือไม่นั้นหลักสำคัญที่สุดอยู่ที่ตัวพนักงาน
สอบสวนเอง กล่าวคือพนักงานสอบสวนจะต้องวางตัวเป็นกลางและมีใจเป็นธรรมพิจารณาขอ
เท็จจริงตามคำกล่าวหาด้วยความละเอียดรอบคอบครบถ้วนเหตุผลแล้วแต่พฤติการณ์เป็น เรื่องๆ
ไป ถ้าพนักงานสอบสวนได้ใช้หลักการพิจารณาดังกล่าวแล้วยอมจะเป็นหลักประกันใดว่าการพิจารณา

เรื่องดังกล่าวว่ามีมูลหรือไม่นั้นย่อมจะได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องจากพนักงานสอบสวนมากที่สุด
ทั้งจะเป็นหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผูต้องหาอย่างเพียงพอ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเป็นผู้ต้องหา

๑) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงฯ มาตรา ๒๐ ไขคำว่า "ให้ศาลถามผู้ต้องหา" ถ้า
พิจารณาข้อความนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒ (๒) ผู้ต้องหานั้นน่าจะ
เป็นจำเลยเพราะมีการฟ้องแล้ว แต่กรณีนี้กลับไม่เป็นจำเลยเพราะถ้าผู้ต้องหายื่นคำสารภาพตาม
คำให้การในชั้นสอบสวนศาลจะสั่งลงโทษได้ทันที แต่ถ้าผู้ต้องหาปฏิเสธศาลจะส่งตัวผู้ต้องหานั้นกลับ
ไปให้เจ้าพนักงานทำการสอบสวนตามระเบียบต่อไป ทั้งนี้เพราะการยื่นฟ้องต่อศาลตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒ (๒) นั้นหมายความว่าถึงกรณีที่ศาลได้ส่วนมูลฟ้องแล้วเมื่อเห็น
ว่าคดีมีมูลจึงประทับฟ้องผู้ต้องหาจึงจะกลายเป็นจำเลยแต่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงฯ
มาตรา ๒๐ ถือว่ายังไม่มีการประทับฟ้องผู้ต้องหาจึงจะเป็นจำเลยไม่ได้

๒) กรณีผู้ต้องหาเข้าไปอยู่ในอำนาจศาลตามมาตรา ๔๓ วรรค ๔ ว่า "ถ้าเกิดความ
จำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่ากำหนดในวรรคก่อนเพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นให้ส่งผู้ต้องหา
มาศาล ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอมายังผู้ต้องหานั้นไว้" ซึ่ง
หมายความว่าถึงการขอให้ศาลสั่งซึ่งผู้ต้องหาต่อไปจากการควบคุมโดยเจ้าพนักงานซึ่งหมคอำนาจ
ควบคุม เช่นควบคุมตัวไว้ในระหว่างสอบสวนจนครบ ๓ วัน กฎหมายบัญญัติให้พนักงานสอบสวน
ต้องขอให้ศาลสั่งซึ่งต่อเพราะการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้นแต่ศาลมีอำนาจสั่งซึ่งต่อไปได้อีกไม่เกิน
๔๔ วัน และในระหว่างนี้ยังคงถือว่าผู้ถูกจับเป็นผู้ต้องหาอยู่ เพราะการขอคำสั่งจากศาลไม่ถือว่า
เป็นการยื่นฟ้องต่อศาล

๓) ผู้ต้องหานั้นมีการเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานเสมอ ถ้าไม่มีการเกี่ยวข้องของผู้กระทำผิด
จะไม่ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหา เช่น ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลโดยตนเอง ไม่ได้ดำเนินการ
การผ่านเจ้าพนักงาน เช่นนี้ผู้กระทำผิดจะกลายเป็นจำเลยทันทีโดยไม่ต้องเป็นผู้ต้องหามาก่อน
เช่น คำพิพากษานี้ที่ ๓๓๓/๒๔๔๐ "ล" ได้รับหมายเกณฑ์ให้ไปตรวจคัดเลือกเพื่อรับราชการทหาร

แต่ป่วยจึงโทร เลขแจ้งให้คณะกรรมการทราบ คณะกรรมการไม่พอใจหลักฐานจึงแทงบัญชีว่า "ขาด"
ดังนั้นจึงไม่ถึงว่าเป็นผู้ต้องหาว่าใครกระทำผิดจนกว่าเจ้าพนักงานจะได้ส่งสอบสวน จากคำพิพากษา
ฎีกาพอจะเห็นได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาจะตองเป็นพนักงานสอบสวนเสมอ ส่วนคณะกรรมการ
การตามคำพิพากษาฎีกานี้มีโชพนักงานสอบสวน "ล" จึงไม่เป็นผู้ต้องหาเพราะผู้ต้องหาจะต้องเป็น
ผู้ผ่านการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนเสียก่อน

๔) ผู้ต้องหาอาจเป็นนิติบุคคลก็ได้ ดังเช่นที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา
๗ บัญญัติว่า "ในการสอบสวน ใตสวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยให้
ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ และนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่
กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกจะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้แต่
ห้ามมิให้บทบัญญัติว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว ชังหรือจำคุกแก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลในคดีที่นิติ
บุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย"

นิติบุคคล เป็นบุคคลตามกฎหมายที่กฎหมายรับรองให้มีสภาพเสมือนบุคคลธรรมดาที่มีสิทธิ
และหน้าที่^๓ ดังนั้นนิติบุคคลจึงอาจกระทำผิดอาญาได้ เช่น บริษัทออกเช็คเงินไปโดยไม่มีเงินใน
บัญชี เป็นต้น แต่ลักษณะการกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยตัวแทน เมื่อนิติบุคคลไม่ว่าจะเป็นทวง
การ เมือง วิศวกรรม ทางการแพทย์ที่จดทะเบียนแล้ว บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิที่ได้รับ
อำนาจแล้ว กระทำผิดอาญานิติบุคคลนั้นจะตกเป็นผู้ต้องหาซึ่งผู้ดำเนินการแทนนิติบุคคลนั้น ๆ จะเป็น
ผู้ต้องหาแทนซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษ คือจะควบคุม ชัง จำคุก เขามิได้ ดังนั้นถ้าปรากฏ
ว่านิติบุคคลกระทำผิดจริงศาลจะลงโทษสถานปรับได้สถานเดียวจะลงโทษจำคุกไม่ได้

^๓ สมทบ สุวรรณสุทธิ, ดร. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๔, หน้า ๒๒๐.

ผู้ต้องหาคือบุคคลประเภทใดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ได้ให้ความหมายไว้ว่า บุคคลที่ถูกจับในฐานะผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิดนั้นจะยังไม่ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาแต่จะตกอยู่ในฐานะพยานจนกว่าผู้พิพากษาศาลโตสวน (Juge d'instruction) ได้ทำการสอบสวนแล้ว และเห็นว่ากระทำผิดจริงจึงจะมีคำสั่งใหญ่ของผู้ต้องหา ทั้งนี้เว้นแต่ผู้ต้องสงสัยจะไม่ยอมให้การใด ๆ ต่อผู้พิพากษาศาลโตสวน ผู้พิพากษาศาลโตสวนจึงจะมีคำสั่งใหญ่เป็นผู้ต้องหา กฎหมายฝรั่งเศสในส่วนนี้ให้การคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของมนุษย์อย่างมาก เป็นการคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดและเปิดโอกาสใหญ่ให้ผู้บริสุทธิ์ได้มีโอกาสที่จะหาพยานหลักฐานมาล้างแค้นตัวเองนั้น ๆ ก่อนที่ตนจะกลายเป็นผู้ต้องหาไปเพราะวิธีปฏิบัติต่อบุคคลในฐานะพยานยอมแตกต่างไปจากวิธีปฏิบัติต่อบุคคลในฐานะผู้ต้องหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในร่างกาย เช่นพยานไม่ว่าต้องถูกควบคุมตัวแต่ผู้ต้องหาบางครั้งจำเป็นต้องควบคุมตัวไว้เป็นต้น

๗
๑. ผู้ต้องหาต่างกับผู้ถูกกล่าวหาอย่างไร

ผู้ต้องหาจะต้องเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหามาก่อนเมื่อปรากฏพยานหลักฐานหรือมีมูลพอที่จะทำให้พนักงานสอบสวนเชื่อหรือสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาเหล่านั้นเป็นผู้กระทำผิดหรืออาจจะเป็นผู้กระทำผิดจริง ผู้เหล่านั้นจึงจะกลายเป็นผู้ต้องหา แต่ในบางกรณีผู้ที่กระทำผิดไม่จำเป็นต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหามาก่อนเสียทีเดียว เช่น กรณีความผิดซึ่งหนำซึ่งหมายความว่าความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๔๐ ที่ว่า "ที่เรียกว่าความผิดซึ่งหนำซึ่งได้แก่ความผิดซึ่งหนำซึ่งเห็นกำลังกระทำหรือพบในอาคารใดซึ่งแทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดแล้วสัก" อย่างไรก็ตามก็ความผิดอาญาดังระบุไว้ในท้ายประมวลกฎหมายนี้ให้ถือว่าความผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งหนำซึ่งในกรณีดังนี้

ธีรพันธุ์ รัศมีทัต, ดร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ. ๑๙๕๕.

เรียบเรียงพิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพ นางวัน รัศมีทัต, ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๘๓.

๑) เมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับบังคับกระทำโดยมีเสียงร้องเอะอะ

๒) เมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะล้มที่พื้นใดหลังจากการกระทำผิดในถิ่นแกลไกลเคียงกับที่เกิดเหตุ นั้นและมีสิ่งของที่ไต่มาจากกรกระทำผิดหรือมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าใช้ในการกระทำผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้น" หรือกรณีความผิดสำเร็จอันหมายความว่าความผิดที่ผู้กระทำที่ลงมือกระทำก็ถือว่าเป็นความผิดสำเร็จแล้ว เช่น แจกความเท็จ เป็นต้น

อย่างไรก็ดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาได้บัญญัติคำนิยามของคำว่า "ผู้ถูกกล่าวหา" คงมีแต่เฉพาะ "ผู้ต้องหา" และในทางปฏิบัติเมื่อผู้ถูกกล่าวหาอายุต่อนานพนักงานสอบสวนไม่ว่าเขาจะกระทำผิดจริงหรือไม่พนักงานสอบสวนจะกล่าวหาว่า เขาเป็นผู้ต้องหาทันที และจะปฏิบัติต่อผู้นั้นในฐานะผู้ต้องหาอันน่าจะเป็นการขัดต่อสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะต่อผู้บริสุทธิ์ จึงควรที่ผู้มีอำนาจเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้จะพิจารณาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อมนุษยชน

๒. ผู้ต้องหาทางจำเลยอย่างไร

คำนิยามในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา ๒ (๓) บัญญัติว่า "จำเลย หมายความว่าบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยขอหาว่าได้กระทำความผิด" กฎหมายมิได้ระบุว่า ศาลต้องประทับฟ้องก่อนหรือไม่ ดังนั้นจึงต้องแยกพิจารณาว่าเมื่อไรผู้ต้องหาจะตกเป็นจำเลย กล่าวคือ

๒.๑ คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานะจำเลยทันทีนับตั้งแต่นั้นฟ้องต่อศาล โดยไม่คำนึงว่าศาลจะประทับฟ้องหรือไม่ และแม้ศาลจะไม่รับฟ้องผู้ต้องหาที่เป็นจำเลย เพราะกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้นศาลไม่จำต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๘๐/๒๕๕๓ (อัยการแม่สอด โจทก์ นายหลาย อินหลวง จำเลย) ศาลชั้นต้นไม่รับฟ้อง เพราะเห็นว่าอัยการ (ผู้ช่วย) ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ แต่ศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องคำสั่งศาลชั้นต้นเสีย ให้ศาลชั้นต้นรับฟ้องโจทก์ไว้พิจารณา ดังนั้นจำเลยฎีกาได้เพราะถือว่าจำเลยในคดีที่อัยการเป็นโจทก์นั้นตกอยู่ในฐานะเป็นจำเลยตั้งแต่ยื่นฟ้องแล้ว นึกกับคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ถูกฟ้องยังไม่เป็นจำเลยจนกว่าศาลจะประทับฟ้อง

๒.๒ คดีผู้เสียหาย (ราษฎร) เป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖๕ วรรค ๓ บัญญัติว่า "ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลัง จำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไปกับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะ มาฟังการไต่สวนมูลฟ้องโดยตั้งทนายชกคานพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ ตั้งทนายมาชกคานพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามค่าให้การจำเลย และก่อนที่ศาลจะประทับ ฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น" คังนั้น แม้ผู้ต้องหาจะถูกฟ้องยังศาลแล้วก็ตามหากการ ฟ้องนั้นเป็นการฟ้องโดยราษฎรเป็นโจทก์ ถ้าศาลยังไม่ประทับฟ้องผู้ต้องหาจะยังไม่ตกอยู่ใน ฐานะจำเลยซึ่งหมายความว่าศาลจะคงไต่สวนมูลฟ้องเพื่อพิจารณาว่าคดีมีมูลหรือไม่ เมื่อเน นชัควาคคีมีมูลและสั่งประทับฟ้องแล้ว ผู้ต้องหาจึงจะเป็นจำเลย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๐/๒๔๘๑ คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วสั่งว่า คดีไม่มีมูล โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ศาลชั้นต้นไต่สวนต่อไปแล้วชี้ขาดใหม่ จำเลย จะฎีกาไม่ได้เพราะกฎหมายมิให้ถือว่าอยู่ในฐานะเป็นจำเลย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๑๘/๒๔๘๕ (นายเพา รักษาเขต โจทก์ นายพุ่ม กับพวก จำเลย) ราษฎรเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้ว และพิพากษายกฟ้อง โจทก์อุทธรณ์ ศาล อุทธรณ์พิพากษายกคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ศาลชั้นต้นดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไปแล้วสั่งให้ พิจารณาใหม่ คังนี้ จำเลยยังฎีกาไม่ได้เพราะเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ จำเลยยังไม่อยู่ ในฐานะเป็นจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๖๕ วรรคท้าย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๘๒/๒๔๘๖ (นายชาญ ชมพูนะ โจทก์ นายจรูญ อวยพร จำเลย) ในคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลชั้นต้นงดการไต่สวนมูลฟ้องและสั่งไม่รับฟ้องเพราะเห็นว่าไม่ เป็นมูลทางอาญา แต่ศาลอุทธรณ์เห็นว่า เป็นมูลอาญาให้ศาลชั้นต้นดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป จำเลยฎีกาไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๓๖/๒๕๐๑ (นายแดง นิการักษ์ โจทก์ นายเอม เพิ่มสำราญกับพวก จำเลย) คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลไต่สวนมูลฟ้องสอบถามข้อเท็จจริงบางประการแล้วเห็นว่าไม่ ต้องสืบพยาน และพิพากษายกฟ้อง โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ยกคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ไต่สวน

มูลฟ้องต่อไป จำเลยยังไม่อยู่ในฐานะเป็นคู่ความฎีกาไม่ได้เพราะเป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับศาล

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๒/๒๕๑๐ ชั้นโตสวนมูลฟ้อง ศาลชั้นต้นพิพากษาคำเนิการไต่สวน และพิจารณาพิพากษาต่อไปตามมูลคดี ทั้งนี้จำเลยจะฎีกาทำได้ไม่เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา ๑๖๕ วรรค ๓ ก่อนที่ศาลจะประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น จึงเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ จำเลยยังไม่มีสิทธิฎีกา

การที่คำพิพากษาศาลฎีกาต่าง ๆ ดังกล่าวไม่ยอมให้จำเลยฎีกาเพราะว่าคดีเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ จำเลยยังไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับข้อตามมาตรา ๑๖๕ วรรค ๓ ดังนั้นจำเลยจึงยังไม่อยู่ในฐานะเป็นคู่ความ

มาตรา ๑๖๕ ไม่ได้แยกประเภทของคดีออกเป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว เพราะฉะนั้นไม่ว่าราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาความผิดอาญาแผ่นดินหรือคดีความผิดต่อส่วนตัว ศาลก็ตองไต่สวนมูลฟ้องก่อนและเมื่อเห็นว่าคดีมีมูลแล้วจึงจะประทับฟ้อง

สิทธิของบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ต้องหาเกี่ยวกับบุคคลใดฐานะจำเลยนั้นแตกต่างกันบางประการ คือ

๑) เมื่อผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานะจำเลยแล้ว จำเลยจะเป็นคู่ความในคดีซึ่งมาตรา ๒ (๑๕) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาบัญญัติว่า "คู่ความ หมายถึงโจทก์ฝ่ายหนึ่งและจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง" คู่ความในคดีเท่านั้นที่มีสิทธิจะอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลได้ ถ้าผู้ต้องหายังไม่เป็นจำเลยผู้ต้องหาที่ยังไม่เป็นคู่ความดังนั้นจะอุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ใดกล่าวแล้ว

๒) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มิได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาไว้เลย แต่มาตรา ๘ บัญญัติสิทธิของจำเลยไว้ว่า "นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้วจำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้"

- ๑. แต่งทนายแทนตนในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา
- ๒. พுகจากกับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง
- ๓. ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาของศาลและคัดสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

๘. ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่ายรูปลงสิ่งนั้น ๆ

ถ้าจำเลยมีหมาย หมายนั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วนั้นด้วย*
ในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาแน่จะมีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ บัญญัติให้สิทธิบางประการแก่ผู้ต้องหาไว้อย่าง
ชัดเจนในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ดังเช่น

มาตรา ๓๒ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคล

นั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลัก
ประกันจนเกินควรแก่กรณีได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ

ในกฎหมายและจะต้องแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ

สิทธิที่จะอุทธรณ์คดีความการไม่ให้ประกันย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือจำคุกย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา ๓๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุมคุมขังหรือตรวจคนตัวบุคคลไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย
อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ผู้ถูกจับกุมหรือถูกตรวจคนจะต้องได้รับแจ้งชื่อหาหรือเหตุและ
รายละเอียดตามสมควรในการที่จับกุมหรือถูกตรวจคนโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่
จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

การแจ้งชื่อหาแก่บุคคลใด ๆ จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความ
ผิดตามขอหา

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ พนักงานอัยการก็ บุคคลอื่นใดเพื่อ
ประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ควรมีสิทธิร้องต่อศาลทงพิชังมีอำนาจพิจารณาาคดีอาญาวาการคุมขัง เป็น
การมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้า
เห็นว่าคำร้องนั้นมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้มาตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขัง

แสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการขอความช่วยเหลือภายใต้ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา ๓๔ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๓๕ บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ออัยการเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการทรมาน ชูเชื้อ หรือใช้กำลังบังคับหรือเกิดจากการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ถ้อยคำนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

เพราะฉะนั้นตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญผู้ต้องหาจึงมีสิทธิดังนี้

๑. ขอประกันตัวในชั้นสอบสวนได้ และถ้าไม่ได้รับประกัน ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการแจ้งเหตุที่ไม่ให้ประกันด้วย

๒. มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันของพนักงานสอบสวน

๓. ถ้ามีการจับกุมคุมขัง หรือคนตัวบุคคล จะต้องมีการแจ้งขอหาหรือเหตุ และรายละเอียด

ในการที่ถูกจับกุม คุมขัง หรือคน

๔. มีสิทธิพบหรือปรึกษาทนายเป็นการเฉพาะตัว

๕. มีสิทธิที่จะร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาลากการคุมขังนั้นเป็นการมิชอบ

๖. จะต้องได้รับการสอบสวนโดยเร็วและเป็นธรรม

๗. มีสิทธิที่จะไม่ให้ออัยการที่อาจเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเองได้

นอกจากนี้ในระหว่างการสืบสวนสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิบางประการก็จะได้กล่าวในบทต่อ ๆ ไป และในระหว่างพิจารณาคดีจำเลยมีสิทธิตามมาตรา ๔ และสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้ดังกล่าวดังกล่าวแล้ว

“มีหลักกฎหมายทั่วไปว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดจะตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหา หรือจำเลยแล้วก็ตามไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าศาลจะได้พิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าเป็นเช่นนั้น กระนั้นก็ตามเพื่อประโยชน์ในการปราบปรามของเจ้าพนักงานและประโยชน์ในการพิจารณาของ ศาล สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสิ้นไป ฉะนั้นผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงอาจต้องถูกควบคุมหรือขังในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาของศาลได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาที่กำหนดไว้”

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕ เคนิง ภาไชย. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑. ตีพิมพ์, ๒๕๑๘,